

Dahlia Ravikovitch o la llibertat de la imaginació

Eduard Felíu

D'ençà de la publicació del seu primer recull de poemes, intítulat *Ahavat tapuah ha-zahav* [«L'amor de la taronja»], l'any 1959, Dahlia Ravikovitch¹ ha anat avançant fermament pel camí que l'ha duta fins al primer reng dels poetes de la literatura hebrea contemporània. Nascuda a Ramat-Gan el 1936, les notícies biogràfiques esparses que trobo en diversos llocs ens assabenten que la seva família es traslladà a un quibuts quan ella tenia sis anys, arran de la mort del pare en un accident de trànsit, pèrdua irreparable que deixà una empremta profunda i traumàtica en la personalitat de la futura poetessa, que hi fa al·lusió en diversos poemes. Més endavant, quan ja tenia dotze anys, visqué a Haifa i després estudià a la Universitat Hebrea de Jerusalem, en uns temps (abans de l'anomenada Guerra dels Sis Dies del mes de juny de 1967) en què la ciutat nova estava encara dividida de la vella per un mur de ciment. Afirmava que va escriure poesia durant tota la infantesa, però que no va ser fins al 1954 que aconseguí de publicar un poema en una revista de l'època.

Tot i que és més aviat avara de paraules parlant d'ella mateixa, entre les notícies de caràcter personal i fins i tot íntim que suren en diversos textos, cal assenyalar —perquè no són pas detalls nimis per a entendre la seva poesia i perquè és ella qui els ha explicats— que pateix estats depressius, que s'ha divorciat tres vegades i que té un fill, que es diu Ido. Són circumstàncies que romanen en el rerefons

---

1. Aquesta és la transcripció del seu nom més estesa i la que The Institute for the Translation of Hebrew Literature utilitza. Però també es pot trobar transcrit de diverses altres maneres, com ara: Rabikovich, Rabikovitz, Ravikovitz, Ravikowitz o Ravikovich.

d'un bon nombre dels seus poemes. Actualment viu a Tel-Aviv. S'ha dedicat a l'ensenyament, a la crítica teatral i ha fet nombroses traduccions de literatura infantil, camp en què també és autora d'una dotzena de llibres. Ha estat guardonada amb dos dels premis més prestigiosos en el camp de la cultura hebrea: el Premi Bialik i el Premi Israel. La seva obra gaudeix d'una gran popularitat.

Tots els grans poetes hebreus del nostre temps, però sobretot Alterman, Shlonsky, Ratosh, Goldberg, Zakh, Amihai i Guilboa (els darrers havent substituït els primers en l'escala de les seves preferències), a més de Yeats i Elliot entre els forans, han deixat algun pòsit en la poesia de Dahlia Ravikovitch, que ha sabut trobar un estil propi per a expressar, amb un no-sé-què de provocador, la seva experiència humana, que és l'experiència d'una dona jueva que va néixer i que viu a Israel. Les mancances de la infantesa, el sofriment, la frustració, el torbament de la mort, la fallida de les relacions amb els adults, la resignació davant d'unes circumstàncies personals desfavorables i en aquests darrers anys una consciència aguda de la necessitat de treballar i de comprometre's personalment per la pau entre israelians i palestins, són temes recurrents en els seus poemes.

De la fragilitat de la vida, de la resignació, de la infantesa, dels viatges a països exòtics en cerca d'un refugi, expressats amb un estil bíblic en els seus primers llibres, la poesia de Dahlia Ravikovitch ha anat evolucionant cap a la descripció més madura —i ara amb un llenguatge desguarnit de gales retòriques— d'un món en què els homes i les dones continuen essent criatures desvalgudes, sempre a punt d'enfonsar-se i a l'espera d'algun amor salvador. Parla amb coneixement de causa. Els ulls d'infant que hi havia darrere de molts poemes, que miraven el món esbalaïts de les forces incontrolables que hi descobrien, són els mateixos que han vist, més endavant, inexorables misèries humanes, que la poetessa descriu amb un estil narratiu, a vegades en forma de visió. Tot i que el paisatge mediterrani de la terra d'Israel —la sorra, les algues, els esbarzers, els arbres, els turons, les postes de sol, etc.— continua fornint elements expressius importants als poemes de Dahlia Ravikovitch, queden enrere les descripcions excessivament bucòliques. Ara abunden també les imatges més o menys explícitament sexuals, que a vegades prenen un aire redemptor enmig de la tristesa o la grisor de la vida quotidiana. Tanmateix, el plany de la poetessa és també un clam feminista contra una societat que manté la dona en un injust estat de subordinació a l'home, la superioritat del qual és descrita amb múltiples i crues metàfores.

Les primeres poesies tenien una estructura rigorosa, amb rimes i ritmes

complexos, abundants assonàncies i nombroses ressonàncies bíbliques. La llengua era convencionalment literària, allunyada de l'hebreu quotidià. Tanmateix, en els llibres posteriors, l'hebreu ja és el de cada dia i les formes poètiques s'han alliberat d'inecessàries subjeccions, desdenyant fins i tot, com en tants altres autors, les regles de puntuació tradicionals.² L'espai poètic dels versos i les estrofes, és el poeta qui els delimita sense tenir en compte tradicions de cap mena.

Les al·lusions al món de la Bíblia, del Talmud o de la litúrgia són constants, fins i tot en els títols dels llibres (el salm 42,7, per exemple, li suggereix el nom de dos llibres: *Tots els vostres rompent i totes les vostres onades* i *L'abisme crida*).

La guerra del Líban de 1982, considerada una aventura militar innecessària per molts intel·lectuals israelians, va ser la gota que va fer vessar el vas i la font d'inspiració, per dir-ho així, de nombrosos poemes de protesta (tota semblança amb els poetes nord-americans i la guerra del Vietnam és perfectament vàlida). Dahlia Ravikovitch, que no havia escrit mai poesia políticament compromesa, decidí que havia de participar amb les eines dels poetes en el clam contra tal guerra i contra la situació d'ocupació militar dels territoris de la Cisjordània, ara convertits en una entitat política anomenada Palestina. Malgrat els clixés a què recorre, que no estalvien la ironia i les imatges truculentes, aquests poemes expressen el rebuig sincer del vessament de sang inútil, però també la temptació de girar la vista cap a una altra banda i de fugir cap als països exòtics que han format part des de sempre de la seva imaginació poètica.

En honor a la veritat, cal afegir que el sentiment pacifista de Dahlia Ravikovitch no s'expressa només d'una manera purament intel·lectual o literària, sinó que l'ha moguda a fer amistat amb joves palestins i a realitzar-hi activitats en comú, posant-se a risc de prendre mal en zones tan conflictives com Hebron i de ser mal entesa per part de determinats sectors de la societat israeliana. Les seves iniciatives no han estat fruit de cap activisme polític, ans el resultat d'un profund desig d'entesa i de pau entre els dos pobles.

La tria de poemes que he traduït no reflecteix necessàriament tots els aspectes i les actituds damunt esmentats. La raó és que en alguns casos no he sabut trobar el poema que hauria estat representatiu de tal o tal afirmació. O quan l'he trobat, no he reeixit a girar-lo en català amb aquell mínim de gràcia poètica que el fes de bon llegir. Tot i haver fet algun esforç per aconseguir que el lector català recordi els textos de la tradició cultural jueva (que, llegint en hebreu, fins

---

2. Sobre el tema de la manca de puntuació en la poesia hebrea actual, vegeu Yedidya ITZHAKI, «I-šimmuš be-simane pisuq be-šira: 'Emsa'e le-ha'amaqat ha-mašma'ut» [«La manca de signes de puntuació en la poesia: Mitjans per a una significació més profunda»], *Biqoret u-faršanut / Criticism and Interpretation* (Ramat-Gan), 22 (1986), p. 117-139.

i tot l'israelià més laic detecta fàcilment), això només és possible, i encara, amb les al·lusions bíbliques. La pretensió que el lector català copsarà les referències al Talmud, a la litúrgia sinagoga o al ritual de la Pasqua jueva pot resultar, al capdavall, absolutament vana. No m'he sabut estar d'introduir-hi, no obstant això, algunes notes escadusseres. Com en altres poetes israelians, trobem de tant en tant algunes referències explícites als evangelis. La figura de Jesús de Natzaret no és del tot absent en el món de la cultura hebrea actual, sobretot en els poetes.

Selecció de poemes

אהבת תפוח הזהב / L'amor de la taronja

El país del sol ponent

«[Josies] va treure els cavalls que els reis de Judà havien consagrat al sol, a l'entrada del temple del SENYOR... i cremà els carros del sol.»
(2Re 23,11)

M'havien dit que es podia anar al país del sol ponent
però no em van dir mai
si jo hi podria arribar.

Sense company de viatge, vaig prendre el camí
cap al país del sol ponent,
la carrossa del qual era d'or.

També em van dir que al país del sol ponent
els reis que d'antic hi regnaven
eren d'incomparable grandor.

I el cor em deia: si puc arribar al país del sol ponent
em donaran un tron reial
i una túnica de porpra.

Ningú no em va dir mai, m'ho vaig doncs imaginar
que a la terra del sol ponent
trobaria la pau eternament.

Nina de corda

Jo era una nina de corda aquella nit,
cercant a dreta i esquerra nous camins,
però vaig caure a terra i em vaig fer bocins,
que van cuitar a reparar amb art exquisit.

I vaig tornar a ser la nina que no es decanta,
plena de seny i de resignació,
però una nina d'una altra condició,
com branca esqueixada que el circell aguanta.

Després em van dur a un ball deliciós
però em van deixar sola amb els gossos i els gats
per més que els meus passos fossin ben compassats.

I tingué els ulls blaus i el cabell ros
i un vestit que amb les flors del jardí feia conjunt
amb un barret de palla i cireres al damunt.

Delit

Va ser allí que vaig sentir l'inefable delit,
un dia setè, un dia de repòs qualsevol,
les branques dels arbres cercaven l'infinit.

La llum era un riu que ho inundava tot sens brogit,
el globus de l'ull es delia pel globus del sol.
Va ser llavors que vaig sentir l'inefable delit.

No prou satisfeta de fer lluir l'esbarzer florit,
la llum queia a raig damunt l'oneig del rierol,
el meu cap era una taronja que l'havia enllepolit.

Lliris grocs semblaven voler engolir el seguit
de brins d'herba que suraven a l'aigua en estol,
un dia setè, un dia de repòs qualsevol,

les branques dels arbres cercaven l'infinit,
va ser llavors que vaig sentir l'inefable delit.

Al voltant de Jerusalem

El tren avança donant voltes
al voltant de Jerusalem
de nits.

Els ocells formen rotllana al damunt,
aletejant amb gran cridòria,
i en la fosca deixen caure
una ploma damunt l'era del jebuseu.³

Arbres negres voregen els carrils,
el túnel crida la cova,
té als seus peus un àrid barranc
i un escampall de pedres lluent.

El tren avança donant voltes
de nits al voltant
de Jerusalem.

L'envolten turons,
se sent l'udol del vent a les ruïnes,
criden els ocells en la calma,
guspiregen els ulls del mussol.

Té muntanyes penjades al coll
com collarets o corones
una mola clava les urpes a la seva terra,
que rugeix com lleó perseguit.

Xerric en la foscor,

---

3. Al·lusió al lloc on hi ha la mesquita d'Omar, l'esplanada del Temple. L'era del jebuseu és el terreny que David comprà per a construir-hi un altar, primer element del futur Temple de Jerusalem bastit per Salomó. Vegeu 2Sa 24,18; 1Cr 21,18.

gresol de tenebra
i una mola rugent. Alleluia.

חורף קשה / Un hivern rigorós

El blau ponent

Si només hi hagués una carretera
i les ruïnes d'uns tallers
i una torre enderrocada
i les desferres d'uns quants cotxes,
per què no podria anar
fins al cor del camp?
No hi ha res de més dolorós
que un camp amb una pedra al cor.

Vull arribar a l'altra banda del turó,
vull arribar-hi
vull ser-hi.
Vull desempallegar-me de la ganga de la terra
del cap fins a la planta dels peus
de la ganga de la terra.
Vull arribar a la fi del pensament
perquè el principi talla com un ganivet.
Vull pujar fins als confins del sol
sense que el foc em devori.

Tant de bo pogués caminar
amb potes de llagost damunt l'aigua,
tant de bo pogués pujar
a l'arc més alt dels raigs del sol,
tant de bo pogués arribar
a les ciutats de l'altra part del mar,
aquí tens una altra cosa que fa mal:
una costa sense vaixells.

En un dels dies que han de venir
 l'ull del mar s'enfosquirà de tants vaixells.
 Aquella hora es desplegaran com una vela
 les fondàries de la terra.
 I brillarà per a nosaltres un sol blau com el mar,
 brillarà per a nosaltres un sol càlid com un ull,
 que ens esperarà fins que pugem
 per dur-nos al blau ponent.

El bramul de les aigües

Xerrotejava un ocell enfollit
 fins a restar exhaust
 després plorava;
 jo m'endinsava entre un núvol de plaer,
 em perdia,
 em fonia.
 No, m'enfonsava en l'oceà
 un home m'estimava allí
 sense deixar ni una engruna de mi.
 M'agafava els cabells amb la mà,
 cuidaven esclafar-me
 els embats de la mar.
 M'estirava els cabells
 enmig dels remolins de l'oceà,
 ja no recordo res més.

Un hivern rigorós

La petita móra ballava dins la flama
 i es vestia de tristor abans de perdre l'esclat.
 La pluja i el sol dominaven a intervals, dintre casa
 ens feia por de pensar què ens podia passar.
 El cor dels esbarzers envermellia, l'estany desapareixia.
 Tothom estava concentrat en ell mateix.
 Però en un moment de distracció
 vaig veure de quina manera els homes són enviats a l'altre món -

com un arbre ferit pel llamp, amb òrgans i teixits,
 i branques molles trepitjades com herba morta.
 El finestró estava fet malbé i les parets eren primes.
 La pluja i el sol passaven amb rodes de ferro a intervals.
 Les plantes estaven atentes només al cor.
 Aquesta vegada no em pensava pas que sobreviuria.

Màgia

Avui sóc un turó,
 demà la mar.
 Sempre errant
 com el pou de Miryam,⁴
 sempre una bombolla
 perduda en una cadolla.

Anit vaig somiar
 cavalls bais
 verds, violats...

Aquest matí he sentit
 un clapoteig infinit
 un garruleig de papagais.

Avui sóc un cargol
 demà un arbre
 enlairat com un palmer.

Ahir era un espai buit
 avui sóc una curculla.
 Demà seré demà.

---

4. El pou de Miryam (Maria, germana de Moisès) acompanyà miraculosament els israelites durant el temps que vagaren pel desert, segons una antiga llegenda (vegeu TB *Ta'anit 9a*).

הספר השלישי / El tercer llibre

Segur que te'n recordes

Quan ja no hi ha ningú
 resto sola amb els poemes,
 els uns són meus
 els altres no.
 Els d'altri són els que em plauen més.
 Resto en silenci
 i se'm desfà el nus de la gola.
 Resto sola.
 A vegades vull que tothom se'n vagi.
 Escriure poemes pot ser una cosa plaent.
 Seus a l'habitació i les parets es fan altes.
 Els colors intensos.
 Un mocador blau esdevé el fons d'un pou.
 Vols que tothom se'n vagi.
 No saps què et passa.
 Penses en un parell o tres de coses.
 Després tot passarà i seràs pur cristall.
 Després l'amor.
 Narcís estava ben enamorat d'ell mateix.
 És de necis no entendre que també estimava el riu.
 Continues assegut tot sol.
 El cor et fa mal, però no es trençarà.
 A poc a poc s'esborren les imatges esvaïdes.
 Després les ferides.
 Llavors es pon un sol al mig de la nit
 recordes fins i tot les flors marcides.
 Voldries ser mort o viu o algú altre.
 Potser hi ha un país que estimes.
 Potser un mot.
 Segur que te'n recordes.
 És de necis deixar que el sol es pongui quan vol.
 Sempre surt d'hora i va rodant cap a les illes de l'oest.
 El sol i la lluna, l'estiu i l'hivern
 vénen cap a tu.
 Tresors infinits.

El vestit

Per a Isaac Livni

Saps, digué ella, que t'han fet un vestit de foc
recordes com va morir cremada la muller de Jàson amb el vestit posat?
Va ser Medea, digué ella, Medea, li ho va fer tot.
Vés amb compte, digué.
T'han fet un vestit que brilla com cendra viva
i crema com brases ardents.

Te'l vols posar? Digué ella, no te'l posis.
No és el vent que xiula sinó el verí que borbolleja.
Ni tan sols ets princesa, què li podràs fer a Medea?
Hauries de saber destriar els sons, digué ella,
això no és el xiulet del vent.

Recordes, li vaig dir, quan tenia sis anys?
Em rentaven el cap amb xampú i me n'anava al carrer.
L'olor del xampú em seguia com un núvol.
Més endavant la pluja i el vent em marejaven.
Encara no entenia les tragèdies gregues,
però l'olor del perfum s'escampava i em marejava.
Avui sé que no és un perfum natural.

Què serà de tu, digué ella, t'han fet un vestit flamejant.
M'han fet un vestit flamejant, vaig dir, ja ho sé.
Doncs per què t'estàs aquí, digué ella, cal que vagis amb compte,
no saps què és un vestit flamejant?

Prou que ho sé, vaig dir, el que no sé és anar amb compte.
L'olor d'aquell perfum em fa rodar el cap.
Li vaig dir: ningú no està obligat a estar d'acord amb mi
no crec en tragèdies gregues.

Però el vestit, va dir ella, el vestit està encès.
I ara, vaig fer cridant, què dius?
No porto cap vestit, sóc jo qui està encesa.

Minva i ressegueix

La lluna minva
 i disminueix
 s'arronsa i desapareix,
 es malmet i es panseix.
 Amb tot
 potser núvols de pluja li omplen el ventre,
 sembla com si no hi fos.
 Un prim vel de núvia s'estén damunt el cel.
 La lluna minva i disminueix
 com si l'esmotxessin,
 com si caigués.
 Aquests núvols fins
 l'han feta malbé.
 Però, guaita,
 per darrere
 apareix un pàllid cercle,
 la lluna de mitjan mes passat
 torna a sortir dalt al cel.
 Lleugera com un granet atrapat a la teranyina del cel,
 pesant com una carbassa en saó.
 És la lluna que minva
 és la lluna que cau
 vine a veure-la, estimat,
 sempre torna.

La imaginació no té límits

Els boscos perennes no duren perennement
 si el llamp els toca
 de llocs remots arriben rumors
 d'un terratrèmol.
 Veure el riu Groc ja no m'altera,
 perquè l'únic que té és aigua
 que al capdavant aboca també en un dels mars.
 La imaginació no té límits i en moments lúcids
 et demanes en què difereix

el mar Negre del mar Caspi.
 L'home que ha tombat la trentena ja no és un noiet.
 No espera miracles ni es deixa seduir per un xiuxiueig.
 Res no el treu de polleguera ni a sol post
 quan el prodigi del mar enfosqueix i amaga els taurons.
 Però els rumors sempre tornen:
     els rumors no es poden ofegar.
 Els rumors empenyen rumors arreu del món
 com el vent provoca onades.
 Primer et porten com l'aigua del riu portà Ofèlia
 i després t'arrossegueu a l'abisme dels corrents.
 De l'aigua no et podran treure
 ni la imaginació ni els somnis
 de joventut

Els Corns de Hittín⁵

A trenc d'alba salparen estranys vaixells
 proes i popes a l'antiga faisó
 a l'onzè segle corrues de croats
 reis i pleballa
 van prendre la mar.
 Arques d'or i botí rodaven pels ports
 vaixells d'or
 molls d'or
 el sol hi encenia flames resplendents
 boscos encesos.
 Quan el sol ja brillava i les ones dansaven,
 el cor els digué de fer rumb a Bizanci.
 Que innocents i cruels que foren els croats.
 Tot ho van pillar.

Una por terrible s'emparà dels vilatans.
 Els van prendre les filles
 amb qui amb ignomínia

---

5. Nom hebreu habitual de Hattín, vora el mar de Galilea, l'indret on Saladí desbaratà l'exèrcit croat l'any 1187.

van engendrar néts ullblaus.
No els van estalviar el deshonor.

Esvelts vaixells salparen cap a Egipte
bells militars electritzats van pujar fins a Acre
abrivats cavallers beneïts pel bisbe.
Una gran llopada.
Com els flamegen els ulls blaus
en veure la palmera que es vincla amb el vent.
Com els cau la bava barba avall
mentre arrosseguen les dones cap als matollars.
Aixecaren un munt de forteses
torres de guaita i muralles de basalt
als pobles n'estaven ullpresos,
els bords s'hi havien multiplicat.

Al dotzè segle, l'estrella del marquès de Montferrat⁶
va començar a perdre esplendor
els vents de la Galilea xiulaven entre els murs
del seu tètric castell.⁷
Una simitarra ben corba sorgí d'orient
com una vara de joglar
Saladí vingué d'orient amb vestits virolats.
Amb banyes de búfal banyegà el gos infidel
fins a les ungles dels peus.
Va fer justícia
als Corns de Hittín.

Ja no els quedava cap regne.
Ni la vida eterna ni Jerusalem
Que innocents i cruels que foren els croats.
Tot ho van pillar.

---

6. Conrad I de Montferrat (1146-1192), senyor de Tir i rei electe de Jerusalem.

7. Al·lusió al castell de Montfort, bastit entre Acre i Tir, les ruïnes del qual subsisteixen.

Orgull

Fins i tot les roques, creu-me, s'esquerden,
 i no pas de velles.
 Jeuen d'esquena qui-sap-los anys en el fred i en la calor,
 tants anys,
 que semblen viure tranquil·les.
 No es mouen de lloc, i així les esquerdes no es noten.
 Per un punt d'orgull.
 Els anys hi passen al damunt expectants.
 El qui les ha de trencar
 no ha arribat encara.
 De moment s'hi cria molsa, les algues en són expulsades,
 l'embat del mar hi torna constant...
 Però no sembla pas que les roques es belluguin.
 Fins que una petita foca ve a refregar-s'hi
 ve i se'n va.
 I la pedra en resta de sobte ferida.
 Com et deia, quan les roques s'esquerden resulta sorprenent.
 En els homes, també.

Ve l'hivern

He recordat tots els meus anys,
 quan queien les primeres pluges,
 anys en què no tenia abric,
 anys en què no tenia estufa.
 Anys miserables.

Estiu i hivern, pluja de primavera i pluja de tardor,
 cadascuna al seu temps,
 la roda de les constel·lacions m'esbalaeix,
 fa dos anys, ho recordo molt bé,
 hi hagué una aterridora tempestat,
 em pensava que no arribaria fins a la fi de l'hivern.

La pluja ablancix les fulles,
 degota de les teulades

enfosqueix la ciutat damunt dels qui l'habiten.
De sobte el cor em subjuga
amb lligams de compassió.
Qui sap com jo
com és de gran el sofriment
dels homes.
Que estrany que mai
no hi hagués parat esment.
Ja sóc a l'hora dels adéus?

Record pur

Només quan les cares són record borrós
és possible recordar del tot alguna cosa,
només quan les cares són record borrós.
Llums enfollides
i colors que ultrapassen els límits.
Estels que cauen epilèptics.
L'herba del camp gemega
(el dol de créixer és més fort que el mal de llanguir).

Tot el que ens entela els ulls
es retira cap a l'ombra,
també les cares.
Quelcom es mou dins l'abisme.

Quants dies, quants anys,
quantes tempestes i tronades
hem esperat perquè esclatés
del fons de la terra
un record pur
com el d'una rosa roja
resplendent.

תהום קורא / L'abisme crida

Un dia ho fa saber a l'altre dia

Com als boscos del Carmel
 on vaig glatir de defici
 en la brisa del matí,
 els pins llançaven agulles
 les pinyes queien a terra.
 A casa les cortines de seda xinesa
 que jo mateixa havia cosit
 estaven tirades,
 però la llum s'esmunyia per les esclatxes
 la llum inundava l'ampit.

Allà la vida passà damunt nostre
 sense que ens n'adonéssim,
 vaig perdre el compte dels anys.
 El rei David vingué a estar-se amb mi
 havent tornat d'entre els morts.
 Seia cada dia al meu costat
 i quan li plaïa cantava himnes:
 Els cels contenen la glòria de Déu.⁸

Com als boscos del Carmel
 també allí queien les pinyes
 més del que es pot contar.

Rei d'Israel

Per a Isaac Livni

Sempre asseguda al seient del darrere
 amb un cel tan eixut com un camp d'esbarzers
 els meus ulls no han trobat mai repòs
 en tota l'amplària del cel.

---

8. Vegeu Sl 19,1.

Nits blanques
terribles com la cara d'una bèstia fera
que ensenya els ullals a un arbust del desert.
Però no foren pas millors
les nits negres com el sutge.

Aquest mar Mort no té aigua per a l'assedegat
els meus ulls no han trobat repòs en el camí de les estrelles.
Tants anys al seient del darrere
sóc com un camp per on la pluja ha passat de llarg.

Aquest camp no té aigua per a l'assedegat.

L'home que va caminar pels carrers de Jerusalem
amb una corona d'espines escarnit,
sabé el gust que té un camp
on no hi ha ni una gota d'aigua per a l'assedegat.

L'home que va pujar als mercats de Jerusalem
i veié per endavant la seva pròpia fi,
un gran turment li aclaparà el cor
en veure que el cel i tot era eixut com un camp d'esbarzers.
I jo que he estat asseguda al seient del darrere
tants i tants anys al seient del darrere,
també jo he sabut que no hem de confiar
en naus que semblen navegar en alta mar.

Jo, Cohèlet, vaig ser rei d'Israel a Jerusalem.

Que sola que seu.⁹

Home de misteris

Aaron és home de misteris
no es comporta pas com qualsevol altre home.
A vegades es pensa que és Déu

---

9. Vegeu Lm 1,1.

perquè el seu avi fou un sant baró.
Té una veu agradable.
Té tantes coses
que s'hi perd pel porxo de casa seva,
i no només a causa de les plantes.
El sol li illumina les fulles.
Els fils de clorofilla es fan per a ell fosforescents,
diu que la calor roman fins i tot de nit
però no sempre diu veritat.
Més que en cap altra cosa sol perdre's en el desert
a vegades té bones coses com els difunts.
Sempre viatja a terres llunyanes.
La distància no l'espanta,
res no l'espanta
llevat de la punxada d'una agulla a la vena.
El conec més bé que cap altre amic.
Era al seu costat quan va morir.

Del dia a la nit

Cada matí m'alço del llit
com si hagués de ser l'última vegada.
No sé què m'espera
que potser vol dir
que no m'espera res.
La primavera que ve és com la que se'n va anar.
Sé el mes de maig què és
però me'n ric
i no m'adono en quin moment
passa el dia a ser la nit.
Només sé que la nit és més freda
i que ambdós comparteixen el mateix silenci.
Al matí sento veus d'ocells
i m'adormo plàcidament
per l'afecte que sento per ells.
El que jo estimo, però, no és aquí
potser no és enlloc.
Passo d'un dia a un altre dia

del dia a la nit
 com la ploma
 que l'ocell perd sense adonar-se'n.

Qui ets, gran muntanya?¹⁰

Llum de la tarda
 damunt Jerusalem
 damunt les parets qui hi ha a la part de dalt
 del jardí Mamila
 a l'extrem del carrer de la reina Salomé
 i un cinema fosc com un estable.
 A l'hivern
 el sol es ponía a migdia per a mi.
 A l'ala sud de l'hotel Rei David,
 en un magatzem,
 estudiava literatura.
 Després a Terra Sancta¹¹
 comptava les finestres
 que donaven a la piscina de Mamila;
 a les classes de Talmud
 i a les de llengua hebrea
 badava els ulls.
 A migdia feia una becaina
 i tornava al quart pis
 de Terra Sancta
 badant la boca com un peix.
 Tenia vint anys.
 Enlluernada
 per les finestres que hi havia

---

10. El títol d'aquest poema al·ludeix a la quarta visió del profeta Zacaries (vegeu Za 4,7), en què l'àngel li anuncia que cap dificultat, ni tan sols una gran muntanya, no impedirà la reconstrucció del temple i el restabliment de la població jueva que torna a la seva terra des de Babilònia. En l'evocació de la Jerusalem dividida d'abans de la guerra de 1967, diríeu que la poetessa assimila les dues circumstàncies històriques.

11. Antic convent que la Universitat Hebrea utilitzà durant els anys cinquanta i seixanta.

damunt de Mamila
i l'Hospital Francès
al costat de la terra que no era de ningú.

No em cal que Jerusalem es gloriegi
d'ençà del dia que minvà la força del sol
i cresqueren els cards.

Veia Getsemaní
i l'autobús que pujava de l'església
com un miratge
damunt Yemín Moixé.
A mi què em fa
que ara tots els camins siguin oberts
i la pols s'hagi endurit?

A Jerusalem

Justament a l'enterrament!
(El sol era fort fins i tot a l'hivern)
Veia Ain Karem
el convent i els jardins
turons enllà de turons
turons ençà de turons.
I entre els arbres
un parell de teulades de convents.

Sé on habita
però no sé on el puc trobar
en principi no se'l pot trobar enlloc
com Jerusalem amagada darrere un núvol.

Vull estar amb ell
en la claror o en la foscor
o també a Jerusalem.
Cal que digui que fa goig?
Que fàcilment en faig l'elogi.
Justament a l'enterrament

tot anant d'Ain Karem al cementiri
 amb tants de cotxes
 i tants de tristos acompanyants,
 el dolor s'anà transformant en delit
 de voler continuar vivint
 potser a Jerusalem.
 Ja torno a exagerar.
 És a ell que jo volia.

Trets humans

Res d'humà no m'és estrany
 però tampoc singularment proper.
 Hi ha un cicle incessant:
 Un dia la gent
 deixa de ser.
 El cel s'aturà a Gabaon
 i la lluna es parà dalt al cel.¹²
 David fill de Jessè
 matà Goliat
 essent encara un noi,
 però David ara és vell, carregat d'anys,
 aviat correrà la brama pels carrers:
 els àngels vencen els herois d'aquest món.
 Reteu honor al rei,
 no ho diguéssiu pas a Gat.¹³

En la mort va ser com Saül a Guilboa,
 no escoltarà mai més els salms graduals.
 Tot això, però, ja no m'interessa gaire.
 Estic a punt de tancar els ulls i callar
 de cloure els llavis i callar.

---

12. Vegeu Js 10,12-13.

13. Al·lusió a la mort de Saül i Jonatan. Vegeu 2Sa 1,20.

Com Raquel

Morir com Raquel¹⁴
amb l'ànima tremolosa com un ocell
que es vol escapar.
Fora de la tenda Jacob i Josep inquiets
parlen d'ella temerosos.
Tots els dies de la seva vida es regiren dins seu
com l'infant que és a punt de néixer.

És cosa dura.
L'amor de Jacob la consum
afamat.
Però ara l'ànima s'enfuig
i no es deleix per res d'això.

De sobte un crit d'infant.
Jacob entra a la tenda
Raquel ni se n'adona
la seva cara traspua alegria
i el seu cap.

Un gran descans l'envaeix.
El seu alè no mou ni una ploma.
La deixaren entre el pedregam de la muntanya
sense cap oració fúnebre.
Morir com Raquel
tant de bo.

Explics

Hi ha gent que sap jugar a l'amor
a d'altres això no els va.
Hi ha gent que es besa pel carrer
a d'altres això els desagrada,

---

14. Vegeu Gn 35,16-19.

i no només al carrer.
 Jo diria que és una aptitud com qualsevol altra,
 potser fins i tot és positiu,
 com el narcís de Saron
 que sap florir,
 com el lliri de les valls
 que tria els seus colors.
 Com pla bé saps
 el narcís i el lliri, quan floreixen
 et deixen enlluernat.
 No ho dic com un retret,
 ja sé que n'hi ha d'altres.
 El colibrí és per mi
 dels ocells d'aquest món el més bell.
 Qui vulgui pot dir que és l'estornell.
 Sigui com sigui, continuo pensant
 que un ocell fabulós
 un vedell de tres caps
 una poma que mai no envermelleix
 no és el que jo sóc.

אהבה אמיתית / *Amor de veritat*

L'inici del silenci

Espero el silenci.
 Ara espero el silenci que ha de venir.
 S'arrossega ja pels racons
 és a punt d'esclatar
 com una tempesta.
 Ja ha tocat el vel vermell
 Ja ha tocat el cantell de la taula
 s'acosta cada vegada més.
 Capsa de mocadors amb els colors de l'arc.
 Cadires de colors estranys
 ça i lla entorn de la taula.

El silenci davalla com una gran mà
embolcalla l'habitació amb un tros de tela
embolcalla el mar
embolcalla la terra.
El vel vermell ha estat l'inici de tot
al seu costat la cadira verda
amb una tovallola estesa al damunt.

El silenci xiscla en mi
i jo xiscla en ell.
Alço la vista i veig
mons que s'obren i rodolen
per l'habitació,
per l'ample raig de claror
que el llum ha escampat.
Estic tranquil·la, estic calmada.

Vindrà certament

El cop sobtat
traïdor
dels anys
em fa perdre els sentits,
fins que traurà el cap
vermellós com el sol que es pon.
Vindrà certament.
Pels grans espais del desert
centenars de quilòmetres en totes direccions
ni la més petita cosa se li pot assemblar.
La meva capacitat de retenció és infatigable,
dormo molt
espero molt.
Quan arribi serà vist per tothom.
A vegades faig el mort.
Quan tens un comportament estrany
els veïns malparlen de tu,
murmuren a la teva esquena.
Amb confiança infinita

aleno sobre aquests morts perquè recobrin la vida.¹⁵
 Només uns quants van gosar reviure un instant
 als altres no els vaig servir de res.
 Callo i em tapo les orelles
 per no sentir
 els esbroncs del mercat
 ni els formidables esgarips dels venedors,
 només alguna vegada la ira em fa cridar.
 I em faig de seguida retrets que m'hagi passat:
 que hagi perdut els estreps.

Cal que deixi les coses així,
 que em refreni estiu i hivern,
 fins que ell tregui el cap vermellós
 tendre i iridescent,
 mai cap ull humà no ha vist res de semblant.

Esborrany

No deixar petjades
 no escampar senyals
 sóc en aquest lloc però no hi restaré.
 No escriure cartes
 no colleccionar records,
 fotos,
 no desar-les en àlbums de tres en tres.
 No arxivar documents,
 no guardar a l'estiu
 no emblanquinar, no restaurar
 no instal·lar-se en res.
 Quan sigui fosc abandonar la corrua que avança
 potser després de greu malaltia
 com Rahel.¹⁶
 Aquest tema no és important
 ni tan sols honorable:

---

15. Vegeu Ez 37,9.

16. La poetessa Rahel Bluwstein (1890-1931), que morí de tuberculosi.

pols enlairada
dels camins.
No em cal arribar.

Agost de 1983

La finestra

Què he fet fins ara?
Durant anys no he fet res.
He passat el temps
guaitant per la finestra.
Gotes de pluja han amarat l'herba,
any rere any.
Herba tendra de bona mena.
Les merles s'hi han estat passejant.
Després rengleres de flors humils
han florit a la primavera.
Acabat, tulipes,
narcisos, conillets,
res d'especial.
Jo no he fet res.
Hivern i estiu han rodolat
entre els brins d'herba.
He dormit tant com he pogut.
La finestra era prou gran.
Tot el que calia veure
ho veia d'allà estant.

Planant a mig aire

Jo no hi sóc.
Volto per les aspres muntanyes de l'est
ratllades amb barres de glaç
on l'herba mai no creix
i l'ombra s'allargassa pel coster.
D'alguna tenda invisible

surt de sobte
 una pastoreta menant un ramat de cabres
 negres.
 No acabarà el dia la pastoreta allà dalt
 a la pastura.

Jo no hi sóc.
 Del fons d'una gorja apunta una bola vermella,
 que no és encara el sol.
 Una clapa de gebre rosada i malicosa
 espurneja al fons de la gorja.

La pastoreta s'ha llevat d'hora per anar a la pastura.
 No camina pas tibada
 ni porta alcofol als ulls ni mira amb ulls seductors¹⁷
 ni es demana: d'on em vindrà l'ajut.¹⁸

Jo no hi sóc.
 Fa dies que volto per les muntanyes.
 La llum no em cremarà. El gebre no em tocarà.
 Res no em pot sorprendre ja.
 Coses més cruels he vist en ma vida.

M'arromango les faldilles i volo
 arran de terra.
 Què pensa la noieta?
 Feréstega en aparença, sense rentar
 es posa a la gatzoneta per un instant.
 Té les galtes fines com una seda
 el fred li ha inflat les mans.
 Dirfeu que està absent
 en realitat té l'esperit atent.
 Té encara algunes hores de respit.
 Però no és sobre això que he estat meditant.
 Els pensaments m'acotxen dolçament
 he trobat un sistema sense complicacions,

---

17. Vegeu Is 3,16

18. Vegeu Sl 121,1.

no toco de peus a terra ni m'envolo:
plano a mig aire.

Però al volt de migdia
a moltes hores ja de la sortida del sol
l'home puja dalt de la muntanya
com qui fa una passejada innocent.
La noieta és a prop seu
estan sols.
No pot fugir ni cridar
a les muntanyes no et pots amagar.

Jo no hi sóc.
Sóc part damunt de la carena
de muntanyes asprives i paoroses
al punt més extrem de llevant.
No cal entrar en detalls.
Amb una embranzida puc planar o giravoltar
a la velocitat del vent.
Puc desaparèixer i dir al meu cor:
No he vist res.
Els ulls de la noieta li surten de les conques
té el paladar ressec com un bocí de terrissa.
Una mà de ferro li engrapa els cabells
i l'home se li abraona
sense mica de pietat.

La Ventafocs

La Ventafocs passava a la cuina
les millors hores
s'hi sentia lliure de pensar
per dir-ho així.
Es premia les temples amb les mans
tenia llardosos els cabells.
Fugia dintre seu a distàncies
incalculables
inexplicables

sentiments que coneixia sense dir-ne el nom.
 Abaixava els ulls al davantal
 ple de llànties i greixós.
 Sabia la distància que hi havia
 entre l'aquí i l'allà
 si és que es podia calcular
 i que el que ara comença aquí
 no tindrà fi
 ni és cap instant del temps.
 Es tancava dins un cercle
 i s'hi feia un senyal
 imaginari evidentment.
 Veia aquelles dues que sortien empolainades
 resplendents, radiants, flairants
 emperpalades.
 No desitjava pas prendre'ls el lloc.
 En la imaginació tenia tresors infinits
 sense forma definida.
 Sentia coïssor a la gola
 tenia palpitations al cor.
 Vivia a part
 plorosa, febrosa
 a punt per a morir en qualsevol moment
 atalaiava el món des d'un punt
 singularment remot
 com si fos de Mart estant
 l'astre de la guerra.
 Llavors cloïa els punys i deia:
 Me'n vaig a la guerra:
 I així s'adormia.

Una declaració per al futur

L'home quan té fam
 o està dubtós
 es compromet,
 fa coses que no hauria mai somiat
 de fer.

De sobte es veu el gep,
què li ha passat a l'esquena
que s'ha corbat tant?
Orgull abatut
somriure glaçat
mans brutes
o així li ho sembla
d'haver tocat objectes humits
que no pot esquivar.
No té alternativa
o així li ho sembla,
durant anys es refrenarà tant
que és cosa d'admirar
i només dins seu consignarà
any rere any
la història de la seva vida.

Febrer de 1986

En llaor de la seva ànima

Ara ja és mort i enterrat.
Mort i enterrat.
Mort més enllà de tot dubte.
Una vegada hi hagué una història entre nosaltres.
Potser no fou ni història,
només una cosa que simplement passà.
Tenia claríssimes les ninetes dels ulls
i l'esquena corbada,
tenia problemes fins i tot sense tenir-me a mi.
Un dissabte vaig anar a veure'l,
quin dissabte?
Un dissabte abusador.
Gessamins en flor,
lletereses,
què vols que et digui, amic,
florien allà en el jardí.
(El jardí no era seu).

Compartia l'habitació amb un company.
 No tenia res en propietat.
 Era pobre de solemnitat.
 Hi vaig anar un dissabte a la tarda,
 tot estava a punt
 per a la música de les esferes.
 Li vaig dir que era de pas,
 que no em podia quedar,
 la meva intenció era d'anar,
 és clar, a un altre lloc.
 El seu posat es va fer greu
 i no dissimulà la seva desolació.
 Va dir: I ara què faré?
 I jo vaig pensar: I ara què farà?
 Farà el que voldrà
 Què li he fet jo?

Més endavant vaig adonar-me del que li havia fet.
 El refús d'amor és una de les coses pitjors
 que em va passar a mi.
 Més endavant.
 Mentrestant es va casar
 va tenir fills,
 posà arrels.
 Passaren els anys damunt nostre en vol ras,
 molta gent va ser ferida a l'esquena o al cap.
 A ell no el van tocar mai.
 Ara és mort i enterrat,
 sepultat i cobert,
 fora d'aquesta no hi ha cap altra fi.

Ningú no pot matar un infant dues vegades

Vora els tolls d'aigües brutes de Sabra i Xatila
 va traspalsar una quantitat escruixidora
 d'éssers humans
 del món dels vius al món dels morts.

Nit rere nit.
Primer disparaven
després penjaven
en acabat degollaven.
Dones aterrides
apareixien damunt l'altell
xisclant: «A Xatila
ens estan degollant.»

Penjat damunt dels camps,
el bec fi de la lluna creixent.
Els nostres soldats il·luminaven el lloc
amb llums que convertien en dia la nit.
«Torneu al camp, fora d'aquí!», cridava el soldat
a les dones que s'esgargamellaven
a Sabra i Xatila.
Complia ordres.
Els infants jeien sobre els tolls de brutícia
badant la boca
en pau.
Ningú no els farà mal.
Ningú no pot matar un infant dues vegades.

El bec de la lluna s'anà fent rodó
fins a ser un pa d'or sencer.

Els nostres gentils soldats
no cercaven res per a ells
l'únic que desitjaven era tornar a casa
sans i estalvis.

Nova Zelanda té dues illes

A l'Àfrica no val la pena d'anar-hi de moment
plagues, fam, el cos humà no ho pot suportar.
Crueltat. Els homes hi són flagellats.
A l'Àsia, les coses fan esfereir.
Atrapats en aiguamolls, atrapats a les muntanyes.

El cos humà no ho pot suportar
no té prou vitalitat.

A mi em fa descansar en prats deliciosos¹⁹
a Nova Zelanda.

Ovelles de llana fina
més fina que qualsevol altra llana
pasturen pels prats.

Homes de cor net hi pasturen el bestiar,
els diumenges van a l'església
vestits plàcidament.

No hi ha cap raó per a amagar-ho més
som un experiment que no ha reeixit
un pla mancat,
que ha comportat
massa ganes de matar,
què m'importen els uns i què m'importen els altres
cridant fins a quedar roncs
cercant cinc peus al gat.
Sigui com sigui, massa ganes de matar.
No me n'aniré a l'Àfrica
ni a l'Àsia
de fet, no me n'aniré enlloc.

A Nova Zelanda
en prats deliciosos vora l'aigua
homes de cor net
compartiran el pa amb mi.

---

19. Vegeu Sl 23,2.

אמא עם ילד / Mare i fill

El gat

Ido em va dir: Aquí a fora hi ha uns obrers.
 Jo que m'aboco a la finestra
 i veig passar un gat.
 Un gat clapat de gris i groc,
 mescla poc corrent.
 S'esquitlla entre l'ortigar
 i desapareix en menys d'un no res.
 Les fulles d'*izdaréket*,²⁰ no prou atapeïdes,
 són d'un verd enfosquit
 un matí sense història
 entre la casa i el pati.
 L'oratjol bufa entre les fulles.
 L'ombra envaeix el pati
 bo i creant rudimentàries figures
 a la paret del davant
 que contemplem de casa estant.
 Restem sense dir un mot.
 El gat m'ha salvat la vida.

Però tenia un fill

Per a Rahel Melamed-Eitan

La coneixença començà a mitjan hivern
 i arribà a saó acabada la primavera.
 Una dona riallera, pacífica.
 Tenia un fill
 que va caure en combat.
 Fa de cuinera a mitja jornada
 a l'ajuntament.
 El dinar sempre és a punt

20. Meliàcia (*Melia Azedarach*) molt conreada a Israel.

damunt la taula.
I tot amb un refús absolut
a qualsevol conformació.

A la seva manera, com qui té la pau del cor,
atura de sobte el món.
Difícil saber què pot fer.
Fa la seva requesta
sense dir realment res.
Li van arrabassar el fill.
Mai no trobarà justificat
que l'hi prenguessin.
Qui gosarà dir-li:
Ja és hora que et rentis la cara
i que el teu ànim recobri la fermetat.
El que ha passat ha passat.

Emprèn un viatge cruixidor.
Un viatge d'anada i tornada.
Amb les pròpies mans burxa les brases.
Es cobreix el cos de cendra amb intenció.
És Raquel. Quina Raquel?
La que tenia un fill,
a qui deia nit i dia
hivern i estiu, en festes i grans diades,
sóc Raquel la teva mare,
amb plena coneixença
i de la meva lliure voluntat
no tinc ningú que em consoli.

Ella va viure grans fets

Com va passar?
Per una vegada li vingué de seguida a la memòria.
No hi havia plantada cap vinya.
Només un verger
malurat,
rebordonit.

Un avellaner que floria sense donar fruit
com si la terra manqués de prou fertilitat.
Llimones verdes i dures.
Herba esclarissada.
Gran tranquil·litat.
A ponent creixia salvatge una tanca viva
on es paraven virolats ocells
que si encara visquessin
tindrien vint anys.

A la vall anaven a l'encalç de l'home.
Foc als matolls.
L'estiu abrusava com sempre amb calor infernal
el vespre llançava ombres despietades.
A ella li cantaven càntics de Sió
entre mort i mort.
No anava a jeure fins que el dia començava a clarejar,
poc abans del primer cant d'ocell.
Ella mateixa morí tres o quatre vegades
aquells anys.
No pas de mort absoluta i definitiva.
El turment de la mort.
L'ansietat la garfia de nits
fortes convulsions de l'ànima.

És natural que els anys provoquin canvis
secrets i amagats.
D'això, se'n recorda sense dificultat.
Ella va viure grans fets.
Llàstima que essent tan a prop de la fi
perdés de sobte la força
de restar en vida.

Quan descloc els ulls

Hi ha neu dalt les muntanyes
damunt els llocs elevats
damunt Jerusalem.

Baixa Jerusalem,
 torna'm el fill.
 Vine Betlem,
 torna'm el fill.
 Veniu muntanyes altes
 veniu vents
 veniu riuades,
 torneu-me el fill.
 I tu, jonc vincladís
 o tija lleugera
 enduta pel corrent
 i brolla del desert,
 torneu-me el fill
 com l'ànima torna al cos
 quan descloc els ulls.

Bibliografia

Obres de Dablia Ravikovitch:

- אהבת תפוח הזהב [*L'amor de la taronja*]. Tel-Aviv: Sifriat Poalim, 1959. 70 p.
- חורף קשה [*Un hivern rigorós*]. Tel-Aviv: Dvir, 1964, 62 p.
- הספר השלישי [*El tercer llibre*]. Jerusalem: Lewin-Epstein, 1969. 64 p.
- כל משבריך וגליך [*Tots els vostres rompentis i totes les vostres onades*]. Tel-Aviv: Hakibbutz Hameuchad, 1972. 128 p. [Selecció de poemes il·lustrats per Yigal Tumarkin. Edició en format molt petit (12 cm)]
- תהום קורא [*L'abisme crida*]. Tel-Aviv: Hakibbutz Hameuchad, 1976. 64 p.
- אהבה אמיתית [*Amor de veritat*]. Tel-Aviv: Hakibbutz Hameuchad, 1987. 80 p.
- כל השירים עד כה [*Tots els poemes fins ara*]. Tel-Aviv: Hakibbutz Hameuchad, 1995. 349 p. [Reedició de tots els poemes publicats anteriorment]
- אמא עם ילד [*Mare i fill*]. Tel-Aviv: Hakibbutz Hameuchad, 1992. 48 p.
- חצי שעה לפני המונסון [*Mitja hora abans del monsó*]. Raanannà: Eben Hoshen, 1998. 47 p. [Il·lustrat amb xilografies de Pamela Levi]
- מרוב אהבה [*D'abundància d'amor*]. Tel-Aviv: Hakibbutz Hameuchad, 1998. 167 p. [Àlbum d'una gran magnificència que aplega una selecció de

poemes, cadascun il·lustrat amb la reproducció a tot color d'obres d'artistes israelians actuals]

En traducció anglesa:

A dress of fire: Poems by Dahlia Ravikovitch. Nova York: The Sheep Meadow Press, 1978. 52 p. [Traduïts per Chana Bloch]

The window: New and selected poems by Dahlia Ravikovitch. Riverdale-on-Hudson, NY: The Sheep Meadow Press, 1989. xv, 117 p. [Traduïts per Chana Bloch i Ariel Bloch. Pròleg de Robert Friend] [Versió molt ampliada de l'obra precedent]

Sobre Dahlia Ravikovitch:

HASSINE, Juliette. שירה ומיתוס ביצירתה של דליה רביקוביץ [Poesia i mite en l'obra de Dahlia Ravikovitch]. Tel-Aviv: Eked, 1989. 188 p.

—. «Esthétique et mythopoétique dans l'oeuvre de Dahlia Ravikovitch». En: *Cinquante ans de littérature Israélienne. Actes du Colloque International organisé à Paris du 30 août au 1er septembre 1988.* París: *Revue Européenne d'Études Hébraïques* [dos volums fora de sèrie], 1999, vol. 1, p. 13-24.

BEZALEL, Yisshaq. הכל כתוב בספר [Tot és escrit en el llibre]. Tel-Aviv: Hakibbutz Hameuchad, 1969, p. 30-36 [Entrevista amb Dahlia Ravikovitch]

MINTZ, Alan [ed.]. *Reading Hebrew literature: Critical discussions of six modern texts.* Hanover; Londres: University Press of New England, Brandeis University Press, 2003, p. 210-245 [Contenen tres articles de diferents autors, que tracten del poema «*Rehifa be-govah namuk*, 'Planant a mig aire', de Dahlia Ravikovitch]

Antologies que contenen alguns poemes de Dahlia Ravikovitch traduïts a diverses llengües:

BARGAD, Warren; CHYET, Stanley F. *Israeli poetry: A contemporary anthology.* Bloomington: Indiana University Press, 1986, p. 171-189.

DÍAZ, Ramón. *Antología de poesía hebrea moderna.* Madrid: Aguilar, 1970, p. 281-285.

DOR, Moshe; ZACH, Natan. *The burning bush: Poems from Modern Israel.* Londres: W. H. Allen, 1977, p. 93-94.

- FRANK, Bernhard. *Modern Hebrew poetry*. Iowa City: University of Iowa Press, 1980, p. 146-152.
- GDALIA, Nicole [ed.]. *Chant d'Israël: Anthologie de la poésie hébraïque moderne*. Paris: Éditions Caractère, 1984, p. 214-220.
- GLAZER, Myra [ed.]. *Contemporary Israeli women poets: Burning air and a clear mind*. Atenes: Ohio University Press, 1981, p. 31-40.
- GLAZER, Miriyam [ed.]. *Dreaming the actual: Contemporary fiction and poetry by Israeli women writers*. Albany: State University of New York Press, 2000, p. 256-266.
- KAUFMAN, S. [et al.] [ed.]. *The defiant muse: Hebrew feminist poems from antiquity to the present*. Nova York: The Feminist Press at the City University of New York, 1999, p. 142-155. [Edició bilingüe]
- MARTÍNEZ, Teresa. *Poesía hebrea contemporánea*. Madrid: Ediciones Hiperión, 1994, p. 147-162. [Edició bilingüe.]
- MAZOR, Yair. *Pain, pining and pine trees: Contemporary Hebrew poetry*. Tel-Aviv: Papyrus Publishing House: Tel-Aviv University, 2000, p. 123-138 [estudi], 285-310 [antologia].
- MOSES, Emmanuel [ed.]. *Anthologie de la poésie en hébreu moderne*. Paris: Gallimard, 2001, p. 279-296.
- Modern Hebrew Literature*, 1 [New Series] (1988), p. 32-38. [Conté deu poemes del llibre *Amor de veritat* en traducció anglesa de Chana Bloch i una ressenya d'aquest llibre per Israel Pincas]
- Modern Hebrew Literature*, 17 [New Series] (1996), p. 15-22. [Conté set poemes traduïts a l'anglès per Gabriel Levin i una ressenya del llibre *Tots els poemes fins ara* per Meir Wieseltier]